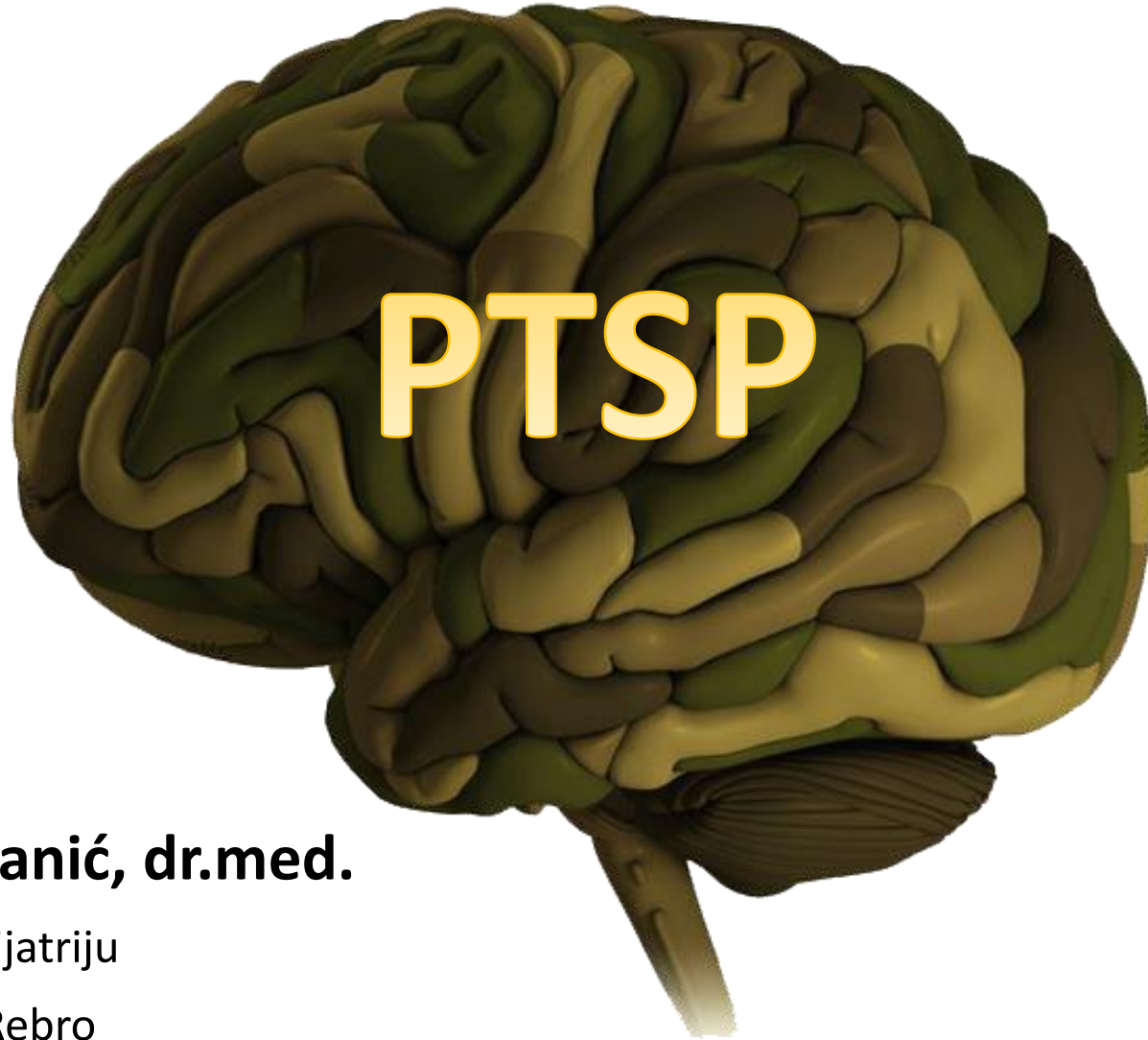

Što je

Oliver Ojdanić, dr.med.

Klinika za psihijatriju

KBC Zagreb - Rebro

PTSP, povijest

Godine 1980, uveden u klasifikaciju DSM-III (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder – American Psychiatric Association-APA)

- *Shakespeare (Henry V)*
- *Nostalgia (građanski rat)*
- *Soldier's Heart*
- *Shell Shock*
- *Combat Fatigue*
- *War Neurosis*
- *Partizanska bolest*

- Nekad se simptomi PTSP-a, javljaju gotovo odmah nakon traumatskog iskustva.
- Simptomi se mogu javiti puno godina nakon traume.
- Životni stresni čimbenici poput umirovljenja, tjelesne bolesti, rođenja djeteta, razvoda, smrti voljene osobe mogu izazvati neočekivanu pojavu simptoma.
- Današnji dodatni stresni čimbenici: epidemija, potres

DSM-5

- PTSP nije samo anksiozni poremećaj utemeljen na strahu,
- PTSP u DSM -5 obuhvaća i anhedoniju/disforiju obilježenu negativnim poimanjem i raspoloženjem kao i destruktivnim (ljutnja, impulzivnost, bezobzirnost i samodestruktivnost) ponašanjem
- PTSP više nije kategoriziran kao anksiozni poremećaj već je klasificiran u novoj kategoriji, poremećaji povezani sa traumom i stresom.

Koncept PTSP-a

- Uzročnik je izvan pojedinca (traumatski događaj), a ne unutarnja individualna slabost (traumatska neuroza)
- Trauma, poput boli, nije vanjski fenomen koji se može u potpunosti objektivizirati
- Traumatsko iskustvo prolazi kroz svjesne i nesvjesne, racionalne i emocionalne procese prije nego što može biti procijenjeno kao ekstremna prijetnja

Društvena (ne)prihvaćenost

- Kriteriji za traumu više nisu samo izravna ugrožavanja života i tijela,
- Te promjene stoga imaju implikacije za epidemiologiju, u zonama sukoba, kao i kliničkoj praksi i organizaciji usluga.
- Postoje dokazi da pacijenti više prihvaćaju ovu dijagnozu u odnosu na druge psihijatrijske bolesti, jer osjećaju manju stigmatu, a zbog PTSP mogu dobiti financijsku i/ili društvenu gratifikaciju.

Pojavnost PTSP-a kod djelatnika interventivnih službi

- 7 – 37% vatrogasaca
- 15 – 20% djelatnika HMP
- 4 – 19% policajaca

Implikacije PTSP-a

- Veliki rizik od drugih smetnji:
 - 80 % ljudi s PTSP-om ima i drugu dijagnozu,
 - Depresija, ovisnosti, anksiozni poremećaji
 - Veća nezaposlenost
 - Narušeni odnosi sa obitelji i okolinom
 - Zdravstveni problemi
 - Nasilje
 - Općenito gora kvaliteta života.

PTSP i pravna problematika

- Stresor \Rightarrow uzročnost \Rightarrow odgovornosti
- Geometrijski porast dijagnosticiranja PTSP vezan je sa parničnim postupcima i zahtjevima za invaliditetom
- Velika zabrinutost zbog novca za nadoknade
- Često osporavanja valjanosti PTSP kao dijagnoze i ispitivanja kvalitete forenzičkih ili invalidskih ocjena

- Kritike i negativni prijem potaknuli su rigorozna istraživanja:
 - Klinička fenomenologija, spoznaja, neuroimaging, osobna dinamika
 - Faktorska analiza PTSP simptoma općenito je potvrdila obrazac
 - Osobe s PTSP-om pokazuju značajne razlike u odnosu na zdrave pojedince

Mogućnost pojave PTSP-a

- Silovanje
 - Muškarci 65%
 - Žene 45%
- Ratovanje
 - Muškarci – gotovo 40%
- Fizičko zlostavljanje
 - Žene 50%
 - Muškarci 20%

Pojavnost PTSP-a

- Prevalencija
- Prema DSM kriterijima (*The National Comorbidity Survey Replication (NCS-R)*) lifetime prevalencija PTSP-a 6.8%
 - Muškarci 3.6% Žene 9.7%
 - Kessler, R.C., Berglund, P., Delmer, O., Jin, R., Merikangas, K.R., & Walters, E.E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry*, 62(6): 593-602.
- *First National Comorbidity Survey* 1990.g. 7.8% u općoj populaciji
 - Muškarci (5%) Žene 10.4%
 - Kessler, R.C., Sonnega, A., Bromet, E. Hughes, M., & Nelson, C.B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, 52(12), 1048-1060.

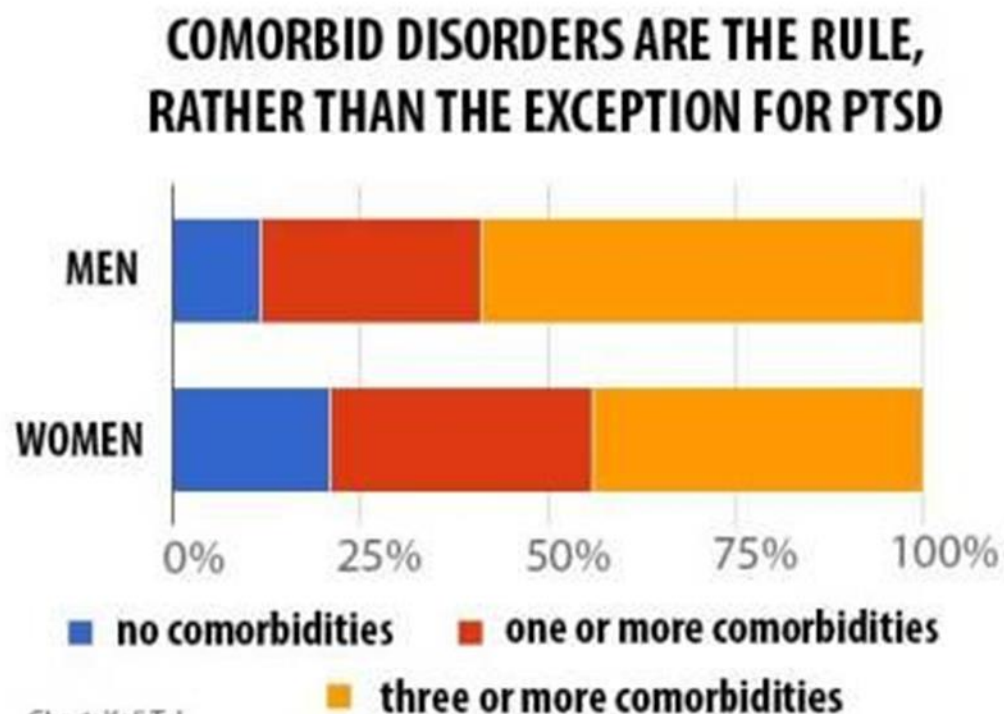
Pojavnost PTSP-a

- Vietnam
- Prevalencija: 30.9% muškarci, 26.9% žene
 - Danas 15.2% Muškarci, 8.1% Žene
 - Kulka, R.A., Schlenger, W.A., Fairbanks, J.A., Hough, R.L., Jordan, B.K., Marmar, C.R., ... Cranston, A.S. (1990). Trauma and the Vietnam War generation: Report of findings from the National Vietnam Veterans Readjustment Study. New York: Brunner/Mazel.
- Zaljevski rat 12.1%
- Iraq/Afganistan 13.8%

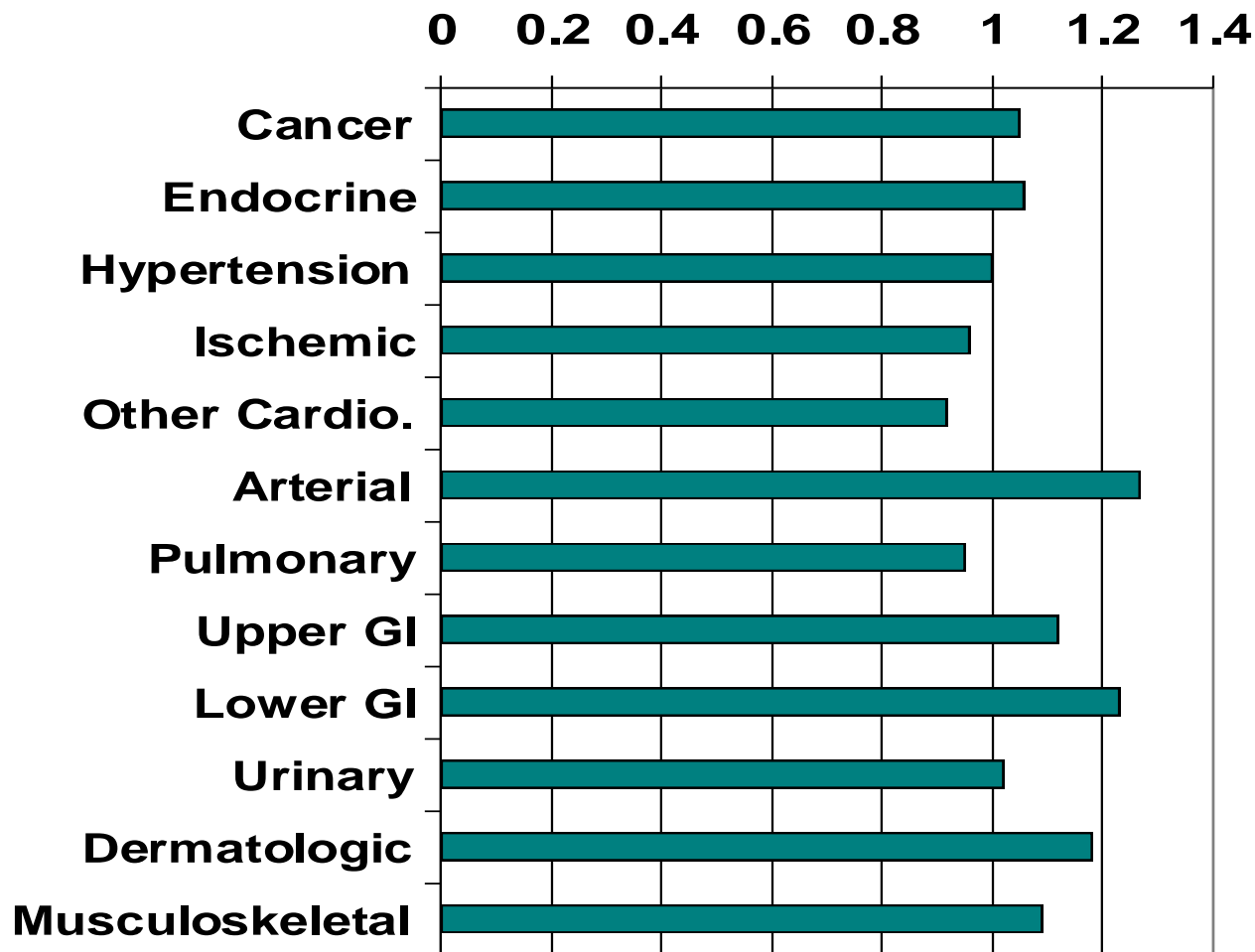
Komorbiditet

Figure 1

Prateći poremećaji prateći su pravilo, a ne iznimka. (Samsha, 2002; Kessler, 1995)

PTSD i somatske dijagnoze u starijih veterana (Schnurr, Spiro, & Paris, 2000)

- Nagli početak

- Bolje odgovor na liječenje
- Bolja prognoza (manje ozbiljni simptomi)
- Manje komplikacije
- Razrješenje simptoma u roku od 6 mjeseci?

- Odgođeni početak

- Karakteriziran pojavom simptoma najmanje 6 mjeseci nakon stresora
- Veća vjerojatnost da simptomi postanu kronični
- Moguća potisnuta traumatska sjećanja
- Lošija prognoza

- Težina , trajanje i neposrednost izloženosti pojedinca traumatskom događaju su najvažniji čimbenici koji utječu na vjerojatnost razvoja PTSP-a.
- Socijalna potpora, obiteljski odnosi, iskustva iz djetinjstva , varijable ličnosti i postojanje prethodnih mentalnih poremećaja mogu utjecati na razvoj PTSP-a.
 - PTSP se također može razviti u osoba bez ikakvih predisponirajućih čimbenika, osobito ako je stresor je ekstreman .
 - Poremećaj može biti posebno težak ili dugotrajan kada je neposredni uzročnik stresora druga osoba (mučenja, silovanja).

- Simptomi i pojava intruzivnih sjećanja, izbjegavanje i povećane pobudljivosti mogu varirati tijekom vremena.
- Trajanje simptoma također se razlikuje:
 - Potpuni oporavak dogodi u roku od 3 mjeseca nakon traume u približno polovici slučajeva,
 - Drugi mogu imati simptome dulje od 12 mjeseci nakon traume.
- Reaktivacija simptoma može se javiti kao odgovor na podsjetnika na izvornu traumu, životne stresove ili nove traumatske događaje .

Koliko PTSP traje

- APA (2013) , u DSM-5 optimistički procjenjuje očekivani ishod PTSP-a.
- Oko polovice odraslih osoba s PTSP-om u potpunosti oporaviti u roku od tri mjeseca
- Za druge, PTSP traje dulje od tri mjeseca, ali je često manja od jedne godine
- Za neke, PTSP može trajati duže od 12 mjeseci,
 - u nekoliko slučajeva, PTSP može trajati više od 50 godina (Vijetnam)
- PTSP može trajati od nekoliko mjeseci do godinu dana ili više
- Koliko PTSP trajat će pojedinac ovisi vrsti traume i osobinama traumatizirane osobe.
- Općenito, uz liječenje i podršku u prevladavanju PTSPa, PTSP će vrlo vjerojatno neće trajati vječno.

Koliko PTSP traje

- Prema *The National Comorbidity Survey* medijan trajanja PTSP je između 3 godina među ispitanicima koji su dobili tretman i 5 godina kod ispitanika koji nisu primile tretman
 - (Kessler RC, Sonnega A, Bromet E, et al. Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. Arch Gen Psychiatry 1995;52:1048-1060)

Trajne promjene ličnosti nakon katastrofičnog iskustva (TPL)

- Kronični PTSP dublji je proces, oštećuje ličnost, razvija kronično nametajuće ili izbjegavajuće ponašanje, opću pobuđenost i teži k bespomoćnosti i depresiji.
- Važna su društvena međudjelovanja, tjelesne i psihosomatske bolesti, premorbidna ličnost i radna demotivacija s maladaptacijskim osobinama (sekundarna i tercijarna dobit) zbog čega intenzitet kliničke slike često nije u suodnosu s jačinom traumatskog iskustva.
- Trajne promjene ličnosti nakon katastrofičnog iskustva (TPL) posljedice su PTSP sa trajanjem preko dvije godine.

Liječenje

- Farmakoterapija
- Psihoterapije
 - Individualno
 - Grupno
- Socioterapija

- CBT
 - CBT npr. prolonged exposure therapy (PE)
 - Cognitive Processing Therapy (CPT),
- Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR)
- Stress Inoculation Therapy (SIT)

Liječenje

- Manje se zna o pokušajima i posljedicama nastojanja žrtava da shvate njihove simptome povezano s osobnim uvjerenjima o traumama .
- Najopsežnije i široko citirani smjernice za liječenje PTSP-a uključuju korištenje varijanti kognitivnih terapija (uključujući *attribution retraining and cognitive restructuring*).

Farmakološko liječenje PTSP-a

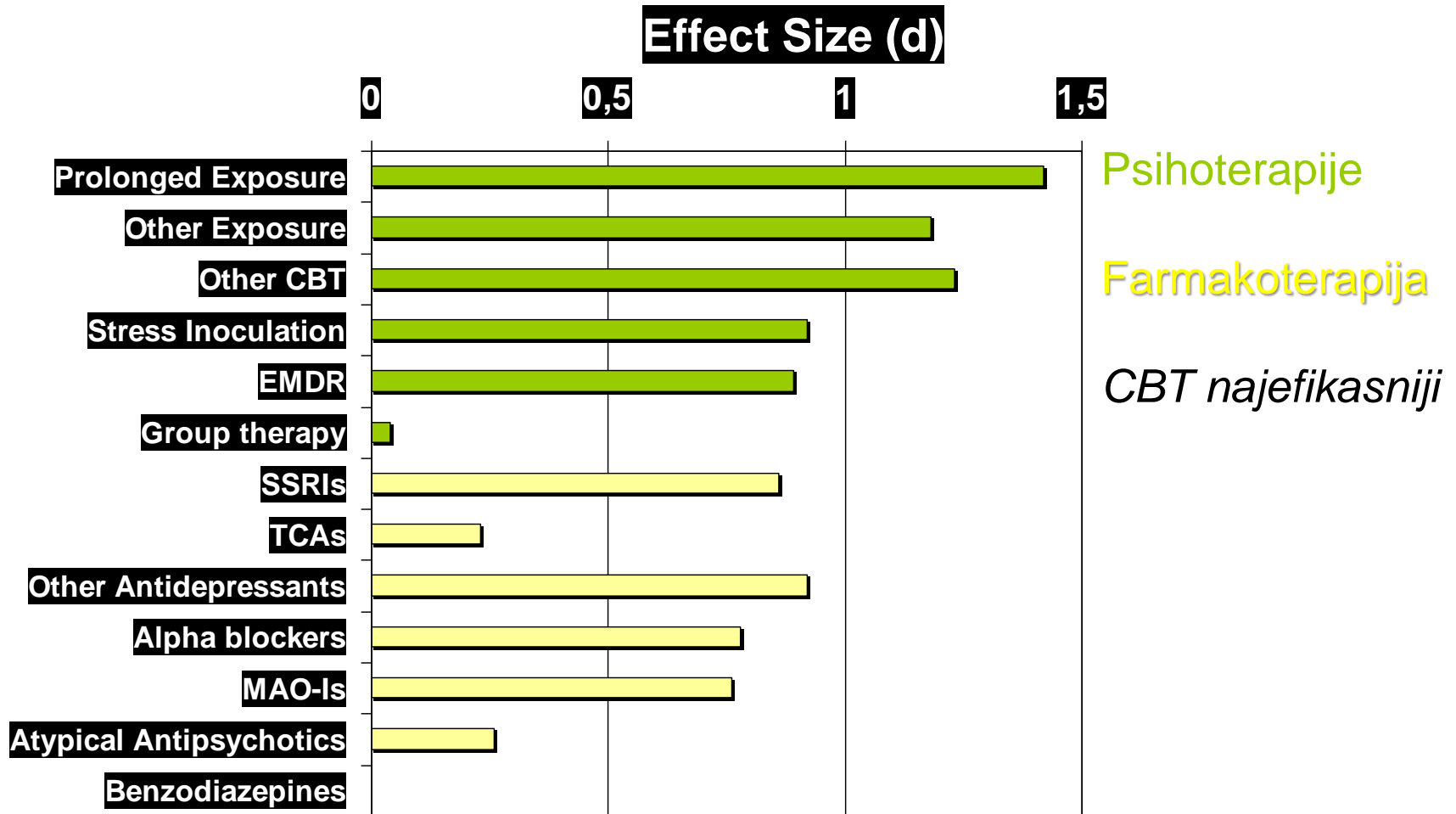
- Temelji se na rješavanju individualnih simptoma,
- Bolje razumijevanje neurobiološke podloge pomaže u ciljanju simptoma i klastera simptoma

Farmakološko liječenje PTSP-a

- SSRI se smatraju prvim izborom u liječenju, a mogu pomoći s komorbiditetom panike ili velike depresije
- Atipični antipsihotici risperidon, kvetiapin olanzapin smanjuju pojavu intruzivnih misli i flashbackova

Koliko je uspješno liječenje?

Rezultati Meta-Analiza

Zapreke za liječenje

- Ljudi očekuju da će biti u mogućnosti da obrađuju traumatične doživljaje sami
- Traumatizirani mogu kriviti sebe
- Traumatsko iskustvo može biti previše bolno
- Pojedinci izbjegavaju i liječenje jer ih podsjeća na traumu
- PTSP čini da se ljudi osjećaju izolirano, radi toga ne traže pomoć
- Ljudi ne moraju uvijek napraviti vezu između traumatskog događaja i simptoma poput tjeskobe, ljutnje ili mogućih fizičkih simptoma
- Ljudi često imaju više od jednog poremećaj, mogu patiti od depresije ili ovisnosti

Povjerenje

- Traumom može biti poremećeno povjerenje u druge osobe,
- Trauma može biti uzrokovana od osoba u koju su imali povjerenje
- I drugi mogu donositi loše odluke i pogreške
- Vojnici osjećaju da ne mogu vjerovati nikome i da su ih drugi povrijediti ili ih iznevjeriti
- Nepovjerenje se može prenijeti u svakodnevne odnose

Samopoštovanje

- Veterani sa PTSP-om mogu nepravedno kriviti sebe za traumu
- Nisko samopoštovanje dovodi do depresije , nesigurnosti u odnosima i zlostavljanja,
- Trauma i PTSP može utjecati na stavove ljudi
- Trauma može dovesti do uvjerenja da ljudi nisu dobri i da ih ne treba poštovati
 - Generaliziranje tog uvjerenja dovodi do problema sa okolinom, socijalnog povlačenja i ljutnje.

Bespomoćnost

- Izlaganje traumi može pridonijeti osjećaju nemoći (Rosenbaum i Leisring , 2003)
- Osjećaj nemoći doprinosi sukobima u obitelji (Schwartz i sur ., 2005)
- teorije partnerskog nasilja ističu uvjerenja vezana za doživljaj moći u interpersonalnim u odnosima (Penija & Paymar , 1993)

Budućnost

- Istraživanja o genetskim čimbenicima i PTSP-u
- Fokus na ranim razvojnim čimbenicima
 - Cilj je omogućiti procjenu rizika, jer nisu svi sa iskustvom traume razvili PTSP
- 60% žena i 50 % muškaraca će doživjeti traumatski događaj
- Od toga 9,7 % žena i 3,6 % muškaraca će se razviti PTSP
- 30% od njih će se razviti kronični oblik

Zaključak

- PTSP može trajati od nekoliko mjeseci do godinu dana ili više.
- Koliko PTSP trajat će pojedinac ovisi vrsti traume i osobinama traumatizirane osobe.
- Općenito, uz liječenje i podršku u prevladavanju PTSPa, PTSP će vrlo vjerojatno neće trajati vječno.
- Razvitak TPL.

Zaključak

Trajanje PTSP-a

- Ovisi o vrsti i jačini traume
- Ovisi o tome da li postoji fizička ozljeda
- Ovisi o broju traumatskih događaja (naročito u formativno doba)
- Ovisi o tome da li je osoba učinkovito liječena

Zaključak

- Svako životno iskustvo, a naročito traumatsko mijenja osobnost.
- Nakon doživljene traume osobe više nisu iste.
- Integracija traumatskog iskustva može omogućiti dostatno zadovoljavajuće življenje.